

הרב שלמה דוד כובש
רבקהילת אופן ישן
(אזבודא)

הרב שלום הלוי הורביץ
רבקהילת טשארטקאוו
(טעלעקי פלאץ)

הרה"ג ברוך אבערלאנדער
אב"ד
ורבקהילת חברה ש"ס ליובאוויטש

בס"ד

שלום וכט"ס אל כבוד ידידי וחברי שליט"א
רבני קהילות ושלוחי חב"ד בהונגריה

פסק דין בענין פתיחת בתי כנסת לאור ההקלות של הממשלה

הרבה ממכם פנו אלי ושאלו האם כבר אפשר לפתוח את בתי הכנסת לאור ההקלות שהממשלה הכריזה בימים אלו.

לאמיתו של דבר שמעתי על הקלות בענינים אלו בערי השדה, אמנם לא שמעתי על הקלות בבודאפעסט הבירה, אבל השלטונות יכולים להכריז על הקלות גם בבודאפעסט, ועל כן עלינו לדעת את המעשה אשר יעשו.

וכיון שבדיני נפשות עסקינן, אני מרגיש מחובתי להביע בפניכם דעתי, שבשום פנים ואופן אין לפתוח עכשיו את בתי הכנסת, וכל אחד ימשיך להתפלל ביחידות בביתו, כמו שעשינו עד עכשיו. וכפי שפסק רבינו הרמ"א בהגהת השו"ע (יו"ד סי' קטז ס"ה): "יזהר מכל דברים המביאים לידי סכנה, כי סכנתא חמירא מאיסורא, ויש לחוש יותר לספק סכנה מלספק איסור וכו', ושומר נפשו ירחק מהם. ואסור לסמוך על נס או לסכן נפשו בכל כיוצא בזה".

אנחנו חיים במדינה שאיש כל הישר בפניו יעשה, ועל כן יכול להיות שאין בידי לעצור את פתיחת בתי הכנסת מכוח דינא דמלכותא, אבל בתור רב הקהילה וראש שלוחי חב"ד במדינה זו אני מורה לכם לא לפתוח את בתי הכנסת וכן אל תעשו שום התקהלות אחרת, כי אין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב, והרי לעת עתה כל חכמי הרפואה מודים שהסכנה עדיין מרחפת מעל ראשינו, וכפי שראינו גם שלדאבוננו נפטר לאחרונה שליח צעיר ובריא כאן באחת ממדינות באירופה, יהי זכרו ברוך.

במשך כשבועיים עלינו לחכות ולראות את תוצאות ההקלות, באם אכן יהיו הקלות גדולות בבודאפעסט, והלוואי יתברר שאכן אין סכנה, ואז בשמחה נפתח את בתי הכנסת ונודה לה' על שחזרנו להתפלל בציבור.

וכדי שהדברים יהיו מובנים גם לקהל הרחב המקומי, אז אי"ה ביום א' בערב אסביר את עמדתי זו באריכות גם בהונגריה בשיעור שאני מעביר מעל גבי האינטרנט, ואני מקווה שזה יהיה גם קידוש השם גדול, שיראו עד כמה מחמירה ההלכה בסכנת נפשות וקדושת החיים.

ויהי רצון שיאמר לצרותינו די, ויפרס כנפיו עלינו ועל כל עמו בית ישראל ועל כל העולם כולו, ולא יאונה לנו כל רע מעתה ועד עולם.

קדישו אנשמה קאליק
ברוך אתה אלהים

לקח אציע בזה את דעתי בענין בתוספת נימוקים, ומה' אבקש שלא אכשל ח"ו בדבר הלכה ובפרט מענין זה שלח מהחמורות.

לא אנסה לקצר במקום שאמרו להאריך; כי במקום פיקוח נפשות חשוב מאד שהדברים יצאו ברורים ובהירים.

זו שאלה הלכתית ואין להחליט בזה לאור תועלת ונוחות

דבר ראשון חשוב להדגיש ששאלת ההתקלות ופתיחת בתי כנסת אינה שאלה של עמדה, שכל אחד יכול להחליט בעצמו איך שנוח לו, ואיך הוא חושב שיביא לו, לבני משפחתו ולבני הקהילה נוחות ותועלת, אלא זו שאלה הלכתית טהורה, שמצריכה פסיקה הלכתית טהורה.

וכמו שכל אחד מבין שהשאלה האם לחלל שבת שבת או יום הכיפורים עבור פיקוח נפש, אינו שאלה של נוחות ותועלת, אלא זו דבר שצריכה שאלת רב פוסק הלכות, ואין אפשרות להקל או להחמיר ככל העולה על רוחו.

אין שום זכות לשמור שבת במקום שצריך להקל בשביל זה בפיקוח נפש

ודון מינה ומינה, שכמו בפיקוח נפש בשבת, אין אדם יכול לומר "השבת מאד מאד חשובה לי, ומאז יום הוולדי עוד לא חיללתי שבת, והרי אלפי שנים עם ישראל שמרו שבת במסירות נפש, וזה מה שהחזיקה את עם ישראל, וממילא אני חייב להקל הפעם בפיקוח נפש, כדי שאזכה להמשיך ולשמור את השבת!" כל אחד מבין לבד שהיהודי שאומר כך הוא פורק עול והולך נגד ההלכה, וברגע זה החסרון הכי גדול בעיני אלוקים זה באם ישמור שבת, שהרי האלוקים שציוה לנו לשמור שבת, מצוה לנו "וחי בהם!" שלא להסתכן ולחלל את השבת כדי להציל חיי אדם.

הרמב"ם: אלו שמחמירים בשמירת שבת נגד פיקוח נפש הם "מינים"

והדברים מפורשים ברמב"ם (הל' שבת פ"ב ה"א): "ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה שנאמר [ויקרא יח, ה] אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם, הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם. ואלו המינים שאומרים שזה חילול שבת ואסור, עליהן הכתוב אומר [יחזקאל כ, כה] וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם".

הרי מפורש כאן שהרמב"ם מתאר כ"מינים" ואפיקורסים לאלו שמחמירים בשמירת שבת נגד פיקוח נפש, כיון שלא רוצים לחלל שבת!

ויש להוסיף בזה על פי מה שהביא כ"ק אדמו"ר זי"ע ב'לקוטי שיחות' (חלק כז עמ' 138) את דברי ה'אור החיים': "ללמדך שאין זה חילול, אדרבה זה קרוי שמירת שבת", עיי"ש מה שביאר בארוכה. וכיון שחילול שבת בשביל פיקוח נפש הוי שמירת שבת, יוצא שמי שהחמיר וזלזל בסכנת נפשות כדי לזכות בשמירת שבת, אז לא רק שעבר על מצות "וחי בהם", אלא שגם לא זכה בזכות של שמירת השבת, שהרי שמירת השבת במקרה הזה אינו אלא על ידי חילולה.

אין שום זכות להתפלל בציבור במקום שצריך להקל בשביל זה בפיקוח נפש

אין ספק שכל מה שנאמר לגבי שמירת שבת שהיא מן ההלכות הכי החמורות שבתורתנו, בתוקף גם לגבי תפילה בציבור וקריאת התורה והתקלות לשם מצוה ושלא לשם מצוה, שכל מי שמקיל אף קצת בפיקוח נפש כדי לזכות בזכות הגדולה של אמירת "אמן יהא שמיה רבה" ותפילה בציבור, אז לא רק שלא זכה בשום זכות, אלא גרם רעה לעצמו בזה שעבר על הלכה החמורה של פיקוח נפש.

ואולי י"ל שבדומה למבואר הנ"ל לגבי שמירת שבת, גם בזה אי אפשר להחשיב את התפילה כאילו שזה היה בציבור, שהרי באם עצם ההתקלות סיכנה את הציבור, אז ודאי שלא שייך לומר שהציבור "התאחדו" לתפילה, שאין זה איחוד כלל וכלל שהרי פעלו אחד נגד השני. ואם כן חזרת הש"ץ שנעשה בהתקלות כזאת הוי ברכה לבטלה, שלפי כמה שיטות הוי לאו דאורייתא. נוסף לחשש מצוה הבאה בעבירה (ראה שו"ת 'עונג יום טוב' סי' מא).

למה אי אפשר לסמוך על השלטונות כשהם מתירים להתקהל

ואם אמר יאמר האדם: תינח כשהשלטונות קבעו שאין להתקהל כלל, אז ודאי מי שעובר על זה כדי להתפלל בציבור, לא זכה בכלום, ואדרבה היה לו חלק בברכות לבטלה וכיו"ב, אבל כשהממשלה מקילה ואומרת שמותר להתאסף בתנאים מסויימים, הרי הם אמרו שזה סכנה והם אמרו שכבר לא סכנה?!

התשובה לזה לצערינו הרב פשוטה מאד. השלטונות כלל לא קבעו שזה כבר לא סכנה, הם רק אמרו שמפני סיבות שונות ומשונות הם מכירים בצורך להקל, אבל הם בעצמם גם מודים שזה עדיין סכנה, וכדלקמן.

החילוק בין דעה ביטחונית טהורה לבין דעה ביטחונית פוליטית

ולפני שאני ממשיך להסביר את ה"נ"ל, אני רוצה להקדים הקדמה שיעזור לנו להבין את הנושא. ואני משתמש בכוונה בדוגמא שכל חסיד חב"ד מכיר טוב.

כ"ק אדמו"ר זי"ע זעק והתריע בעשרות שיחות קודש במשך שנים רבות נגד מה שנקרא באה"ק "הסכמי שלום" ו"שלום תמורת שטחים", והיה אומר על פי המבואר בשו"ע (או"ח סי' שכט) שזה מהוה סכנה גדולה וכפי שאומרים מומחי הביטחון (חלק גדול מהשיחות הללו נלקטו בספר 'קראתי ואין עונה' ב' חלקים).

ושאלו את הרבי שהרי יש הרבה אלופי צבא ואף הרמטכ"ל שתומכים בהסכמים כאלו? והרבי ענה, שיש לשאול מומחה ביטחון שאומר דעת ביטחונית, ולא מומחה שמערב בזה דעות פוליטיות.

ונשאלת השאלה האם הרבי התכוון שאלופי צבא הללו הם פשוט מושחתים, שאומרים שהסכם השלום טוב למרות שהם יודעים בסתר לבם שזה סכנה? והביאור בזה: כלל וכלל לא! אלופי צבא כשרוצים להביע דעתם בנושא הזה מתבססים לא על דעה ביטחונית גרידא, אלא לוקחים בחשבון צרכים אחרים שהם כשלעצמם לגיטימיים וחשובים.

ולדוגמא הם חושבים שמצד אחד יש כאן סכנה באם יחזירו שטחים, אבל מצד שני באם לא נעשה שלום עם המחבלים, הרי זה יכול להזיק בתחום הכלכלה, ולדוגמא, שמדינות אירופה יכריזו על חרם כלכלי נכד המדינה היהודית. ועל כן הם מחליטים שכדאי לעשות שלום ולקחת את הסיכון של החזרת שטחים, שהרי באם יקרה מלחמה אז הצבא הוא מספיק חזק שבסופו של דבר לא יפסידו את המלחמה, ויש לקוות שגם לא יפלו יותר מדי קרבנות תוך כדי הקרבות העזים.

הרי לנו חילוק בין דעה ביטחונית טהורה שלא לוקחת בחשבון שום צורך אחר, אך ורק את הצורך הביטחוני. ולעומת זה יש דעה ביטחונית שלוקחת בחשבון הצורך בכלכלה יציבה וקשרים טובים עם ארה"ב ועוד ועוד.

ועל זה קבע הרבי שהגישה הנכונה כדי לקבוע מה נחשב סכנה ומה לא, זה אך ורק באם בודקים רק את הצד הביטחוני, בלי לצרף ולערבב בתוכה את הצורך בכלכלה יציבה וקשרי חוץ טובים וכיו"ב, שכל הדברים הללו הם חשובים לעצמם, אבל על פי ההלכה זה לא מרשה לנו כלל לזלזל עבורם בספק סכנה, כי פיקוח נפש דוחה כלכלה וקשרי חוץ ועוד הרבה גדולים וחשובים.

החילוק בין דעה רפואית טהורה לבין דעה רפואית פוליטית

דומה לזה גם בענייננו. כשהתחילה המגיפה היו רופאים שהתריעו ואמרו שבהקדם האפשרי צריכים לסגור את כל המרחב הציבורי, כדי שלא הנגיף לא יתפשט וידביק הרבה אנשים. השלטונות לא מהרו לקבל את דעתם, לא בשביל שהיו להם מחקרים יותר עדכניים שקבעו שזה לא סכנה, אלא שהיססו לעשות כן כיון שהרגישו אחריות גדולה שלא להרוס את הכלכלה, הלימודים בבתי ספר ובאוניברסיטאות ובכל החיים הרגילים. ועל כן החליטו שבשביל הצורך הגדול של הצרכים השונים יש לקבל את הסיכון שהמגיפה תתפשט, ובסתר לבם קיוו שלא תתפשט.

ורק כעבור כמה ימים או כעבור שבוע-שבועיים, אחרי שהתברר שהמגיפה לא מתחשבת בכלכלה ובלימודים ובכל הדברים החשובים, והתחילו להגיע ידיעות מפחידות שאנשים נפלו למשכב עם קשיי נשימה ועוד, ואף מתו, אז הבינו שחייבים לעצור את החיים כדי להציל נפשות רבות.

ומאז עברו בערך חמשה-ששה שבועות והלחץ לפתוח את המרחב הציבורי מתחזקת מיום ליום, על כן התחילו לצאת עם ההקלות. האם הלחץ לפתוח את המרחב הציבורי בא כיון שהרופאים למסקנא שהסכנה עברה מן העולם? בכלל לא, אלא שאנשים התעייפו מלשבת בבית סגורים, וכן גם הצורך בכלכלה איתנה מתחזקת מיום ליום, ועל כן הגיעו למסקנא שיש להתחיל עם הקלות.

ההוכחה הכי טובה שהשלטונות מודים שהסכנה עדיין גדולה, כי הכריזו שכל ההקלות יבואו רק בתנאי שימשיכו לשמור על הרחקות מסוימות, וימשיכו ללכת עם מסיכות ועוד ועוד. ועוד ועיקר, אתמול בערב הכריז ראש הממשלה בארץ, שכל עוד המצב לא יגיע למאה (!) חולים חדשים כל יום ול-250 (!) חולים בבתי הרפואה שצריכים הנשמה מלאכותית, ימשיכו עם ההקלות הללו, אבל באם זה יעבור את המספר הזה יצטרכו למעט בהקלות.

במלים אחרות בשביל צרכים שונים ומשונים מוכנים השלטונות להסתכן עם 95 חולים חדשים ועם 249 חולים עם קשיי נשימה, למרות שידעים בוודאי (והלוואי שלא יהיה ככה!) שמבין החולים הללו יהיו אחוז מסויים שרחמנא ליצלן ימותו, אבל זה סיכון מחוייב המציאות באם רוצים לחזור לעבודה ולעסקים וכו' וכו'.

זה החילוק בין דעה רפואית פוליטית לבין דעה רפואית טהורה, שהרי כל הרופאים מודים שלמרבה הצער הסכנה לא חלפה מן העולם.

ההלכה קובעת מה זה סכנה ולא השלטונות

ואחרי שהתברר שגם לפי חכמת הרפואה עדיין יש סכנה גדולה להתקהל במרחב הציבורי, מעתה לא מפי השלטונות אנו חיים שיקבעו מה גודל הסכנה שמותר לנו להסתכן בה, אלא בשביל זה יש לנו תורת חיים שקובעת שסכנת נפשות דוחה כל התורה כולה, ולא רק סכנה וודאית אלא גם ספק סכנה וספק ספיקא של סכנה, ואין הולכין בפיקוח נפש אחרי הרוב, ולמרבה הצער אנחנו לא נמצאים בספק ספיקא רחוקה של סכנת נפשות.

ויש להוסיף בזה מה שכתבו הפוסקים שיש חילוק גדול בין פיקוח נפש דרבים לפיקוח נפש דיחיד, שבפיקוח נפש דרבים יש להחמיר יותר אפילו בספיקות וחששות רחוקים, לפי שלגבי הרבים נעשה הספק לכעין ודאי. ופשוט שהתקהלות בבתי כנסת זה פיקוח נפש דרבים.

האם הסכנה גם לצעירים? וגם באירופה?

היו כמה ידידים וחברים שאמרו לי שהן נכון שבארה"ב זה סכנה גדולה, ואף בקהילות חב"ד דשם נפטרו ל"ע עשרות חסידים ואנשי מעשה, רבנים ומשפיעים, אבל הרי "אומרים" שהסכנה זה לזקנים בעיקר, ולא ראינו כאן באיזורינו באירופה סכנה גדולה כזאת.

אבל לפענ"ד כל הלך המחשבה הזאת הוי טעות דמעיקרא. נוסף לזה שאין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב, הרי לצערינו הגדול כאן באירופה נתאספו קבוצה של שלוחים, בזמן שעל פי השלטונות היה מותר להתאסף עד 50 איש (כך נדמה לי), ומתוך 30 שלוחים שחלו שם בקורונה נפטר כתוצאה מזה שליח אחד (יהי זכרו ברוך!) שהיה גם צעיר וגם בריא.

זה מראה לנו שכשהשלטונות מתירים התקהלות של 50 איש עדיין הדבר בסכנה, ולצערינו הגדול גם צעירים נמצאים בסכנה, וגם באירופה ולא רק בארה"ב ובסין.

"חננויות ועבודה כן ובתי כנסת לא?!"

היו כאלו שטענו שבאם החננויות פתוחות והרבה אנשים הולכים לעבודה ואילו הבתי כנסת סגורים, הרי זה מהווה חילול השם גדול, כי זה מראה שבתי הכנסת ועבודת השם פחות חשובים מחננויות אוכל וכי"ב.

אבל גם זה טעות גדולה, כי החננויות פתוחות כי הגוף הגשמי מחוייב לאכול ארוחות דשנות כל יום ויום, ואינה מסוגלת להסתפק בלחם צר ומים לחץ, כיון שהתרגלה לזה מימים ימימה. ואין הנפש הבהמית מסוגלת להתפשר ולהבין שבשעת מגיפה תסתפק בפחות וכי"ב. אבל לעומת זה הבתי כנסת סגורים, כיון שהנפש האלוקית יודעת שהיא עושה רק מה שאלוקים מבקשת, אפילו כשזה היפך טבעה ולא רגילה בכגון דא, ועל כן באם אלוקים מצוה לנו "וחי בהם" אז אומרת הנפש האלוקית אינני רוצה להיות פורק עול וללכת נגד הצו האלוקי, אלא אדרבה אני רוצה להחמיר בקיום מצות "וחי בהם" בכל פרטיה ודקדוקיה. וכמו שאני לא מסתפק בתפילין פשוטות רגילות, אלא אני קונה לעצמי ד' על ד' עור אחד הכי מהודר, בדומה לזה אני גם לא רוצה להסתפק בקיום המינימלי של מצות "וחי בהם", אלא אקיים אותו בהתלהבות גדולה ומתוך ביטול ומסירה לרצון האלוקים (בנוסף לזה שעי"ז גם אנצל מחשש ברכות לבטלה ועוד).

כשהבתי כנסת שלנו סגורים זה צריך להוות קידוש השם גדול לעיני כל באי עולם, שאנחנו הולכים באש ובמים בשביל קיום מצות "וחי בהם", כי קדושת החיים אצלינו מאד גדולה.

חומרא בפיקוח נפש ולא קולא בתפילה בציבור

מפורסם בבי מדרשא בשם הגר"ח סולובייציק מבריסק (וכפי שהובא גם ב'מועדים בהלכה' בפרק 'צום העשור'): "הוא היה רגיל במקרים אלו לומר: כלום אני מקיל באיסורים, אני מחמיר בפיקוח נפש" (וראה גם שו"ת 'דברי שלום' ח"ה סי' קצא).

אמנם האמת שכבר קדמו בזה רבינו ה'צמח צדק' ('אגרות קודש' שלו עמ' צה, שו"ת 'צמח צדק' א"ח ח"ב סי' קט) שכתב אודות צום ט' באב בזמן מגיפה: "ואין להחמיר כלל, כי החומרא קולא היא בחשש סכנת נפשות, והרי כתיב [ויקרא יח, ה] וחי בהם, ולא שיבא אפילו לספק סכנה כמו שמבואר בדברי אאזמ"ר נ"ע שבת סי' שכ"ח [ס"ב]. העירני לזה ידידי הגרנ"ג.

תבנא לדינא

אחרי שכולי עלמא מודה שהסכנה עדיין מרחפת מעל ראשינו, עלינו לקיים את הוראת חז"ל שאין הולכים בפיקוח נפש אחרי הרוב, וחמירא סכנתא מאיסורא, וחייבים אנו לנהוג כפי אשר הורו לנו חכמינו ז"ל בגמרא בבא קמא (ס, ב): ת"ר דבר בעיר – כנס רגליך, שנאמר (שמות יב, כב) ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר, ואומר (ישעיה כו, כ): לך עמי בא בחדריך וסגור דלתך בעדך, ואומר (דברים לב, כה): מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה.

וא"כ בוודאי שאין לנו להיות הקופצים בראש ולפתוח את ההתקהלויות בהקדם האפשרי, אלא אדרבה יפתחו כל אלו שהשלטונות חושבים שכדאי להם שיפתחו לצורך הכלכלה ולצרכים אחרים, ואחרי שיבחנו הדברים ואחרי שיתברר ברחמיו וברוב חסדיו שאין זה מסוכן, נפתח גם אנחנו את בתי הכנסת כדי להתפלל בציבור.

ולהעיר מפסקו של הגאון ר' שלמה קלוגר בשו"ת 'האלף לך שלמה' (א"ח סי' שנא) אודות צום ט' באב, ש"כל שלא שקטה הרעה ל' יום רצופין הוי בכלל ספק סכנה". אמנם מסתבר שבימינו עם התקדמות הרפואה יש מקום להקל בזה גם לפני ל' יום באם יתברר על פי חקירותיהם שאכן נגמרה המגיפה ואין כבר סכנה כלל.

הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל.